

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА БІЛОРУСІ

Р. Мотульський,

директор Національної бібліотеки Білорусі,
д-р пед. наук, професор

Національна бібліотека Білорусі як центр корпоративної взаємодії бібліотек країни

Висвітлено роль Національної бібліотеки Білорусі як інформаційного, соціокультурного і соціополітичного центру. Розкрито місію НББ у координації діяльності всіх бібліотек та інформаційних центрів країни щодо задоволення інформаційних потреб користувачів.

У останнє десятиліття інформація набула особливого значення і стала визначатися як найважливіший стратегічний ресурс розвитку суспільства. У Білорусі сформувалася система установ, що виробляють, обробляють, зберігають і надають інформаційну продукцію. Насамперед це установи науки та освіти, редакційно-видавничої сфери, книжкової торгівлі, бібліотеки, інформаційні служби і центри, архіви, музеї, засоби масової інформації. Вони виконують свої специфічні, властиві тільки їм функції, працюють із певними масивами документів і розраховані на задоволення інформаційних потреб суспільства.

Бібліотека є одним із найважливіших соціальних інститутів, що забезпечують акумулювання, формування і суспільне використання інформаційних ресурсів. На даний час у Білорусі сформувалася бібліотечна система, яка включає близько 10 тис. публічних і спеціальних бібліотек із сукупним фондом у 250 млн прим. Найбільшими серед них є Національна бібліотека Білорусі, Центральна наукова бібліотека Національної академії наук Білорусі, Республіканська науково-технічна бібліотека, Президентська бібліотека Білорусі, Республіканська науково-медична бібліотека, Білоруська сільськогосподарська бібліотека, Фундаментальна бібліотека Білоруського державного університету, 6 обласних універсальних наукових бібліотек. Функції центру в галузі державної реєстрації тво-

рів друку, створення джерел національної бібліографії, формування архіву друку в республіці виконує Національна книжкова палата Білорусі.

Крім того, у країні функціонують інформаційні центри – служби, що генерують інформаційні ресурси. Це, насамперед, Національний центр правової інформації, Центр інтелектуальної власності й ін.

Очолює систему бібліотек країни Національна бібліотека Білорусі (НББ), яка має найповнішу в республіці універсальну колекцію національних документів, а також зарубіжних документів. З огляду на роль і важливість інформації у розвитку сучасного суспільства і значення національної бібліотеки в його інформаційному забезпеченні, Президентом нашої країни О. Г. Лукашенко 7 березня 2002 р. було прийнято рішення про спорудження нової будівлі Національної бібліотеки Білорусі. Будівництво розпочалося 1 листопада 2002 р. Нормативний термін будівництва – 72 місяці – був скорочений удвічі. Відкриття 16 червня 2006 р. нової будівлі стало однією із найяскравіших подій у житті НББ і культурного життя республіки.

Відповідно до покладеної на неї місії НББ створювалася і розвивається як інформаційний, соціокультурний і соціополітичний центр.

Фонд бібліотеки становить понад 8,3 млн прим. У найкоротші строки упродовж 52 днів увесь фонд, карткові каталоги і картотеки були переміщені з комплексу старих будівель у нове примі-

шення. До початку вересня 2006 р. фонд було повністю розставлено у новому фондосховищі, оснащеному сучасними системами мікроклімату, пожежогасіння і пиловидалення.

Бібліотекою проводиться ретроконверсія системи традиційних каталогів, яку ми зберегли. Зараз завершено її перший етап – сканування генерального алфавітного каталога НББ та інших каталогів НББ (близько 4 млн карток), створення їхніх електронних образів, що доступні користувачам як у локальній мережі, так і через мережу інтернету. Бібліотекою також проведено конвертацію масиву даних із старої АБІС у нову.

НББ забезпечує користувачам доступ до численних БД – як придбаних, так і власної генерації. Останні десятиліття НББ активно закуповує соціально значущі електронні ресурси, серед яких – найавторитетніші національні і міжнародні БД (Світочінфо, БД ЮСІАС, Еталон, Консультант, ProQuest, Emerald, Cambridge Journals Online, World Bank e-library, WDI Online, GDF Online, Thomson Gale, Books in Print Professional, EBSCO та ін.).

Загальний обсяг електронних ресурсів власної генерації НББ становить понад 2,5 млн записів. Це ЕК НББ, яка містить близько 1,6 млн записів, БД власної генерації, блок друкованої і електронної інформації бібліографічного, фактографічного, графічного і повнотекстового характеру.

Обслуговування користувачів здійснюється в 19 читальних залах, розрахованих на 2000 читацьких місць.

З часу відкриття нової будівлі в НББ записано 51 тис. користувачів, середньоденний запис становить 212 людей. За цей період читальні зали відвідало понад 417 тис. користувачів. Книговидача становить 1 590 943 прим.

Для оперативної доставки документів із фондосховища у читальні зали використовується транспортна система «Телеліфт». Загальна протяжність ліній становить 850 м, система включає 28 робочих станцій, 2 станції керування візуалізації. У кожній читацькій зоні передбачені АРМи для користувачів і співробітників НББ, загальна кількість яких сягає 1400. Бібліотека надає користувачам широкий спектр послуг для роботи як із традиційними, так і електронними документами: ксерокопіювання, сканування, запис на електронні носії для подальшого опрацювання. До послуг користувачів – віртуальна довідкова служба й електронна доставка документів, що дає змогу користуватися нашими ресурсами у віддаленому режимі.

Формування ІР і організація обслуговування ко-

ристувачів здійснюється на базі КІТС, технічну основу якого складають понад 100 серверів, 1400 ПК, виконаних в основному як тонкі клієнти. Всі комп'ютери НББ об'єднані в єдину локальну мережу загальною протяжністю понад 150 км. НББ має 2 основні й одну резервну зовнішні оптоволоконні лінії зв'язку з пропускнуною спроможністю до 2 Мбіт/с. АБІС функціонує на програмному забезпеченні, розробленому спеціально для НББ НВО «Агат-Систем» на базі СУБД «ORACLE».

НББ як соціокультурний центр містить у собі музей книги, картинні галереї, конференц-зал, закриту і відкриту оглядові майданчики, ресторан і кафе, фізкультурно-оздоровчий комплекс. Багатофункціональність структурних підрозділів бібліотеки дає нам змогу проводити книжкові і художні виставки, форуми, конференції, семінари, різноманітні культурно-дозвільні заходи.

Сьогодні НББ стала улюбленим місцем відпочинку жителів і гостей нашої столиці. Від часу відкриття ми провели близько 3711 екскурсій для 61 662 відвідувачів. Щодня як туристи НББ відвідує близько 300 людей. Нашими гостями є члени практично всіх офіційних делегацій, які приїждять до нашої країни.

НББ як соціополітичний центр містить офіс Президента Республіки Білорусь, 2 зали для проведення самітів на вищому рівні, міжнародний прес-центр. На базі даних структурних підрозділів тільки з часу відкриття нового приміщення НББ було проведено низку найбільших соціополітичних заходів. Усе це сприяє перетворенню НББ на важливий суспільно-політичний центр країни.

Маючи великий матеріально-технічний, інформаційний і кадровий потенціал, НББ вбачає свою місію не тільки в обслуговуванні реальних і віртуальних користувачів власними ресурсами і ресурсами найбільших світових інформаційних центрів у традиційному і віддаленому режимі, а й у координації діяльності всіх бібліотек та інформаційних центрів країни щодо формування і використання інформаційних ресурсів.

Ця діяльність з координації здійснюється за такими напрямками:

- науково-дослідна і методична робота;
- формування інформаційних ресурсів;
- обслуговування користувачів;
- інформаційно-технологічний розвиток.

Відповідно до Закону Республіки Білорусь «Про бібліотечну справу в Республіці Білорусь» Національна бібліотека Білорусі є «координаційним і методичним центром республіканського значення...

бере участь у розробленні і реалізації державної політики в галузі бібліотечної справи.

Національна бібліотека Білорусі бере участь у розробленні нормативно-законодавчої бази бібліотечної галузі країни. Так, у 2007 р. за участі Бібліотеки планується розроблення нової редакції Закону «Про бібліотечну справу в Республіці Білорусь», Модельного бібліотечного кодексу держав – учасниць СНД, Положення «Про формування єдиного страхового фонду документальних пам'яток Республіки Білорусь», доопрацювання і затвердження «Положення про Національний фонд книжкових пам'яток», «Переліку основних критеріїв і ознак для ідентифікації книжкових пам'яток» тощо.

НББ бере також участь у розробленні і реалізації низки державних і галузевих програм, насамперед, державних програм «Соціально-економічний розвиток Республіки Білорусь на 2006–2010 рр.», «Відродження і розвиток села на 2005–2010 рр.», «Пам'ять Білорусі», Державної програми інформатизації Республіки Білорусь на 2003–2005 рр. і на перспективу до 2010 р. «Електронна Білорусь», галузевої програми «Збереження і розвиток культури в Республіці Білорусь на 2006–2010 рр.».

З метою сприяння формуванню державної бібліотечної політики, визначення векторів цільової державної підтримки пріоритетних напрямів розвитку бібліотек Республіки Білорусь, розроблення прогнозу розвитку галузі НББ регулярно проводить дослідження республіканського масштабу, у яких беруть участь республіканські, обласні бібліотеки, міські і районні ЦБС республіки.

Однією із функцій НББ є збирання і постійне збереження повного зібрання національного документа і екстеріоріки (білорусики), а також найповніших у республіці наукових і суспільно значущих зарубіжних документів. Координація діяльності в даному напрямі здійснюється ще на етапі моделювання фондів бібліотек. Насамперед це визначення профілів придбання літератури, передплати, електронних БД.

З метою організації корпоративної взаємодії бібліотек в галузі спільного використання інформаційних ресурсів НББ проробляє можливість домовленості між Національною бібліотекою Білорусі, республіканськими й обласними бібліотеками спільного використання придбаних інформаційних ресурсів.

НББ є центром корпоративної каталогізації, учасниками якої на сьогодні є НББ, ЦНБ НАН Бі-

лорусі, РНТБ. Випробувальна експлуатація СЕК призначена на II квартал 2007 р.

Одним із напрямів координації у сфері створення інформаційних ресурсів є генерація корпоративних бібліографічних БД білорусознавчої тематики. З 2007 р. НББ приступила до створення корпоративної БД «Білорусь: від минулого до сучасності». Планується, що в БД будуть подані документи, що знаходяться не тільки в Національній бібліотеці Білорусі, але й в інших бібліотеках, таких як Президентська, ЦНБ НАН Білорусі, РНТБ.

Поцифрування наявних інформаційних ресурсів – пріоритетний напрям діяльності НББ. Відповідно до розробленої Державної програми «Пам'ять Білорусі» планується перенести на електронні носії найбільш цінні і соціально значущі документи з фондів НББ і інших бібліотек та інформаційних центрів країни. З 2005 р. вона розпочала створення повнотекстової бази даних Національної бібліотеки Білорусі, що містить автореферати дисертацій, видавничу продукцію НББ, книжкові видання XIX – початку XX сторіччя, національні періодичні видання. Сьогодні вони доступні користувачам за допомогою інтернету, локальної мережі і видань на CD-ROM.

Одним із найважливіших напрямів міжнародної діяльності залишається робота з реалізації міжнародних проектів, таких як «Скарби слов'янської культури», «Електронна бібліотека – школярам», «Білоруська літературна спадщина», «Radziviliana», «Несвіж: культурний центр Європи і національна пам'ятка».

Основною метою бібліотечно-інформаційного обслуговування є оперативне, повне і якісне задоволення інформаційних потреб користувачів, зумовлених науковою, виробничою, навчальною й іншою діяльністю, засноване на нових інформаційних технологіях і мережній взаємодії з іншими бібліотеками та інформаційними центрами світу. Національна бібліотека Білорусі задовольняє бібліотечно-інформаційні потреби користувачів шляхом надання комплексу послуг за такими напрямками: інформаційно-бібліографічне обслуговування, обслуговування користувачів документами, МБА, ММБА, електронна доставка документів (ДД).

Пріоритетним напрямом діяльності бібліотек є розвиток технологій задоволення інформаційних потреб віддалених користувачів. У Республіці Білорусь стабільно функціонує система МБАіДД, до якої входить понад 600 бібліотек. Функцію національного центру МБАіДД виконує Національна бібліотека Білорусі.

З метою сприяння успішному функціонуванню системи МБАіДД Республіки Білорусь НББ провадить роботу з інтеграції національної системи МБАіДД у систему МБАіДД держав – учасниць СНД. У грудні 2007 р. на базі Національної бібліотеки Білорусі планується проведення Міжнародної конференції з проблем міжбібліотечного абонементу і доставки документів «Система МБА: міжбібліотечна взаємодія держав – учасниць СНД».

З 2002 р. у НББ, як і у всіх найбільших бібліотеках країни, функціонує служба електронної доставки документів (ЕДД). Частка електронної доставки документів зросла до 10–12 % сукупної кількості замовлень. Щоб зробити даний сервіс зручнішим для користувачів, назріла необхідність створення корпоративної служби ЕДД, що об'єднає НББ, республіканські галузеві й обласні бібліотеки.

Підвищенню ефективності обслуговування віддалених користувачів сприяє також організована в НББ наприкінці 2005 р. «Віртуальна довідкова служба». Сервіс призначений для обслуговування всіх користувачів і виконання фактографічних і бібліографічних довідок (адресних, уточнювальних і тематичних), які не спричиняють складний бібліографічний пошук. За період існування сервісу виконано більше 1 тис. запитів користувачів із Білорусі, Росії, України, Польщі, Ізраїлю, Великої Британії. Створення корпоративної віртуальної довідкової служби – перспективний напрям діяльності НББ.

Автоматизація бібліотек Республіки Білорусь здійснюється у рамках Державної програми інформатизації Республіки Білорусь на 2003–2005 рр. і на перспективу до 2010 р. «Електронна Білорусь» і галузевих програм: «Інформатизація об'єктів культури на 2003–2005 рр. і на період до 2010 р.», «Збереження і розвиток культури в Республіці Білорусь на 2006–2010 рр.», метою яких є формування в республіці єдиного інформаційного простору.

На підставі затверджених регіональних програм створення і розвитку АБІС із 1993 р. роботу з переходу на автоматизований режим розпочали обласні бібліотеки країни. Широке впровадження інформаційних технологій у практику роботи публічних бібліотек розпочалося з 1998 р. За 2006 р.

парк машин ПБ МР збільшився на 28 %, і загальна кількість комп'ютерів склала 1 882 одиниці. Відзначається позитивна динаміка надходження комп'ютерів не тільки до центральних бібліотек ЦБС, у яких на початок 2007 р. нараховувалося 829 комп'ютерів, але й до дитячих бібліотек, бібліотек-філій. За 2006 р. парк машин бібліотек агромістечок збільшився на 185 машин і становить 309 комп'ютерів.

Практично всі публічні бібліотеки мають автоматизовані бібліотечно-інформаційні системи і використовують типове програмне забезпечення «ALIS 2000» НВО «ІНЕАК» (за винятком бібліотек Гомельської області). Разом із тим спеціалізованими бібліотеками республіки використовується програмне забезпечення інших виробників.

На сьогодні вихід в інтернет мають усі республіканські й обласні бібліотеки, бібліотеки вишів, а також понад 200 публічних бібліотек країни. Збільшення пропускної спроможності інтернет-каналу в новій будівлі НББ більш ніж у 30 разів дало змогу організувати і забезпечити оперативний доступ до республіканських і міжнародних електронних ресурсів. Доступ користувачів корпоративної бібліотечної мережі до світових інформаційних ресурсів, організований через створений у 2004 р. міжнародний оптоволоконний канал зв'язку Академічної мережі BASNET з Пан'європейською науковою мережею GEANT, об'єднує наукові мережі 43 країн і понад 3500 дослідницьких і освітніх організацій. Пропускна спроможність міжнародного каналу в даний час становить 155 Мбіт/с. У республіці створено технічну базу для реалізації корпоративної взаємодії бібліотек республіки. Наступний крок – упровадження єдиної програмної платформи або програмного модуля.

Об'єднання в одній будівлі інформаційної, соціокультурної і соціополітичної функцій дало змогу створити унікальну установу – Національну бібліотеку Білорусі, діяльність якої спрямована на формування інтелектуального потенціалу нашого суспільства на базі корпоративного використання наявних у республіці інформаційних ресурсів, створення необхідних умов для інтеграції Білорусі в єдиний світовий інформаційно-культурний простір.